

Vadovas pradinių mokyklų 3-5 klasių mokytojams

Šis virtualus interaktyvus muziejus pasakoja žydų mergaitės Bebos Epstein, gimusios Rytų Europoje 1922 m., istoriją. Į dešimt skyrių padalinta paroda atkuria Bebos gyvenimo vingius. Nors vaikystėje ji nesikraustė, jos gimtasis Vilnius priklausė pirmiausia Lenkijai, po to Sovietų Sąjungai, vėliau trumpam tapo Lietuvos sostine (tuomet buvo vadinamas nebe Vilna, o Vilniumi), tada buvo okupuotas Vokietijos per Antrąjį pasaulinį karą, o po karo grįžo Sovietų Sąjungon. Pagaliau 1991 m. Vilnius tapo nepriklausomos Lietuvos sostine. Sienos ir valdžios keitėsi, keitėsi įstatymai, keitėsi ir Bebos gyvenimas, bet ji sugebėjo atlaikyti ligas, karus, badą, vėl karą, tėvų žūtį, įkalinimą, priverstinį darbą, skendimo grėsmę, dar ligą ir pagaliau sunkų kelią pas paskutinį išgyvenusį giminaitį JAV.

Ši interaktyvi paroda pasakoja, kaip atsitiktinumas, sėkmė, sunkus darbas, dosnumas, drąsa, atkaklumas ir pačios Bebos išmanumas leido jai išgyventi ir pasiekti laimingą pabaigą – tapti JAV piliete ir apsigyventi pietinėje Kalifornijos dalyje. Bebos istorija unikali, bet tam tikrais atžvilgiais atspindi daugelio į JAV ir kitas pasaulio šalis atvykstančių imigrantų istorijas.

ATKREIPKITE DĖMESĮ:

- Parodą lydi trys atskiri vadovai: pradinėms (3–5), vidurinėms (6–8) ir vyresnėms (9–12) klasėms. **Parsisiųskite geriausiai jūsų klasės poreikius atitinkantį vadovą. Mokiniai gali žiūrėti parodą savo kompiuteriuose arba jūs galite ją atversti išmaniojoje lentoje ir valdyti, ką mato ir daro mokiniai.**
- Kairėje ekrano dalyje yra **laiko juosta**, rodanti jums ir mokiniams, kada nutiko konkretus Bebos gyvenimo įvykis kitų pasaulio įvykių kontekste. (Jei laiko juosta persidengia su tekstu, pakeiskite ekrano priartinimą į 90 proc., o ne 100 proc. ar daugiau.)
- Parodoje yra pirminių šaltinių ir žemėlapių. Paspauskite **ARTEFAKTŲ** ar **ŽEMĖLAPIŲ** mygtuką ekrano dešinėje. Artefaktai – tai laiškai, dienoraščiai, laikraščių straipsniai, nuotraukos, trumpi vaizdo įrašai ir objektų bei pastatų vaizdai. Dauguma teksto dokumentų išversta į lietuvių kalbą. Visi žemėlapiai atspindi skyriuje aprašomą laikmetį. **Atkreipkite dėmesį, jog artefaktai atsidaro naujame langelyje. Norėdami grįžti prie sąrašo, tiesiog uždarykite artefakto skirtuką naršyklėje.**
- **Patarimas: jei naudojate išmaniąją lentą, atverskite ir išbandykite kiekvieną skyrių atskirame skirtuke prieš pamoką, nes parodoje labai daug informacijos ir viskam atsisiųsti prireiks laiko (net jei jūsų klasėje greitas interneto ryšys).**

Parodos naudojimas:

- Ji gali būti peržiūrima mokinių kompiuteriuose arba išmaniojoje lentoje, vadovaujant mokytojui.
- Atsižvelgiant į jūsų klasės poreikius ar turimą laiką, paroda gali būti taikoma kaip savarankiškas vienetas arba papildyti jūsų dėstomas temas:
  - JAV ar pasaulio istorija nuo Pirmojo pasaulinio karo iki XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigos;
  - Kaip stereotipiniai visuomenės požiūriai į grupes ar atskirus asmenis dažnai baigiasi nelaime;
  - Stereotipai istorijoje ir šiais laikais ir jų neigiamas poveikis asmenims ir visuomenėms;
  - Lenkijos, Vokietijos ir Rusijos istorija nuo XX a. trečiojo dešimtmečio iki penktojo dešimtmečio pabaigos.
- Paroda gali padėti jūsų mokiniams stiprinti tyrimo įgūdžius. Tyrimą galite pradėti tokiu klausimu: *kokius dokumentus saugome ir kodėl*.
- Tai gali būti pretekstas aptarti, kas ir kodėl yra išankstinės nuostatos ir kokie siaubingi gali būti jų padariniai, taip pat modernias temas – rasinius nusistatymus, imigraciją ir prieglobsčio paieškas, aptariant „amerikietišką svajonę“, jei jūs esate JAV.

Atkreipkite dėmesį: galite rinktis jūsų klasei tinkamus skyrius ir užduotis. Nebūtina atlikti visų pamokų ir visų skyrių – galite taikyti medžiagą savo mokymo tikslams.

BENDRAS ĮVADAS MOKYTOJUI

Prieš pradėdami tyrinėti šią interaktyvią parodą, paaiškinkite mokiniams, kad ji padalinta į 10 skyrių. Kiekviename aprašomas konkretus Bebos Epstein gyvenimo momentas. Pirmieji Bebos gyvenimo skyriai pagrįsti neseniai atrasta vienuolikmetės Bebos rašyta autobiografija, joje ji pristato save ir savo šeimą. Beba ją parašė vaikų autobiografijų konkursui, surengtam YIVO žydų mokslo instituto. Neseniai ją aptiko paslėptą vienoje Vilniaus bažnyčių tarp daugelio kitų dokumentų, išgelbėtų nuo vokiečių per Antrąjį pasaulinį karą. Vėliau juos nuo sovietų bažnyčioje paslėpė lietuvis bibliotekininkas Antanas Ulpis. Kiti parodos skyriai daugiausiai pagrįsti žiniomis iš vaizdo ir garso interviu – juos Beba, būdama išgyvenusi Holokaustą, sutiko duoti. Šiame vaizdo įrašė (jo ištraukos matomos 8 skyriuje) Beba aprašė savo gyvenimą prieš pat Antrąjį pasaulinį karą, per jį ir po jo. Be šio vieno interviu, Beba retai tekalbėjo apie savo praeitį, saugiai įsikūrusi JAV. Daug informacijos parodoje ne iš Bebos autobiografijos ar interviu – taip pat iš pokalbių su jos šeima, papildyta iš pirminių šaltinių.

1 SKYRIUS

Įvadas

Užtruks: 10 minučių

Formatas: Animacija

Tema: Pažintis su Beba kūdikystėje ir vaikystėje.

Įžanga: „Ši virtuali muziejaus paroda skirta Bebos Epštein, gimusios Vilniuje (tuomet Lenkijoje) 1922 m., gyvenimui. Šiame skyriuje susipažinsime su Beba vaikystėje. Atkreipkite dėmesį į jos charakterio bruožus. Daugelis jų dar pasirodys vėliau. Dalis tų bruožų padėjo jai išgyventi siaubingą Antrojo pasaulinio karo patirtį ir susidoroti su sunkumais bandant imigruoti į JAV po karo!“

Eiga: Leiskite mokiniams peržiūrėti šį trumpą skyrelį, po to paklauskite: „Kokia jums pasirodė Beba? Kokiais žodžiais ją apibūdintumėte, kai ji buvo labai maža? Kokių klausimų jums kyla – kur nuves ši paroda?“

Galite nurodyti įvairius informacijos šaltinius ekrane: **laiko juosta** kairėje bei ARTEFAKTŲ ir ŽEMĖLAPIŲ mygtukus dešinėje. Paspauskite juos, kad parodytumėte, ką dar galima rasti. Jei mokiniai tyrinėja parodą savo kompiuteriuose, pasiūlykite jiems paspausti artefaktų mygtuką ir sužinoti daugiau apie šią temą. Aptarkite kelis artefaktus su klase. Tolesniuose skyriuose yra dar daugiau informacijos! Su kiekvienu skyriumi susieti konkretūs pirminiai šaltiniai, juos norintys mokiniai gali išnagrinėti. **Galite išsisaugoti artefaktų sąrašą ir pasirinkti, kuriuos norite parodyti mokiniams.**

Šaltinių medžiaga: Ištraukų iš moksleivių rašytų autobiografijų vaizdai ir vertimai duoda išsamesnį skirtingų žydų gyvenimo Vilniuje ir jo apylinkėse XIX a. pab. – XX a. pr. vaizdą. Taip pat rasite mokslinį straipsnelį.

Išvadinė užduotis: Paprašykite mokinių paklausti tėvelių, kokie jie buvo vaikystėje. Ar turi įdomių istorijų apie save, kai buvo maži? Ar šiandien jie tokie patys, kaip vaikystėje? Kokiais atžvilgiais jie pasikeitė, o kokiais ne?

2 SKYRIUS

Bebos senelių, tėvų, brolių ir sesers biografijos

Užtruks: 20 minučių ir dar laiko aptarti

Formatas: Animacija su jaunos Bebos balsu

Tema: Ką žinome apie Bebos šeimą, jos kilmę ir gyvenimą prieš Pirmąjį pasaulinį karą, per jį ir po karo didžiojoje Lenkijos teritorijoje nuo XIX a. vidurio iki XX a. ketvirtojo dešimtmečio vidurio.

Šaltinių medžiaga: Nuotraukos, plakatai ir objektai, padėsiantys jūsų mokiniams geriau suprasti žydų šeimų gyvenimą Lenkijoje ir Rusijoje nuo XIX a. vidurio iki XX a. pradžios. Tarp šaltinių: tekstai, vaizdai, muzikos įrašai ir mokslinis straipsnelis.

Ižanga: „Bebai buvo vienuolika, kai ji parašė autobiografiją apie savo gyvenimą ir šeimą. Autobiografiją parašyti uždavė mokykloje, Beba ją nusiuntė ir į vaikų autobiografijų konkursą. Šis skyrius pagrįstas tuo, ką ji parašė apie savo šeimą. Biografija neseniai buvo rasta tarp daugybės dokumentų, slėptų Vilniaus bažnyčioje nuo Antrojo pasaulinio karo. Jie buvo išgelbėti nuo vokiečių per Antrąjį pasaulinį karą, kai šie atrinko, kaupė ir siuntė žydų dokumentus ir daiktus į „Žydų klausimo tyrimo institutą“ Frankfurte. Instituto paskirtis buvo rinkti ir vokiečiams teikti „mokslinius įrodymus“, kad žydai už juos prastesni. Tie „įrodymai“ pateisino tai, ką naciai darė žydams. Po karo naciai ketino pastatyti buvusiai žydų rasei skirtą muziejų. Bebos autobiografijos jie neatrinko, bet medžiagą rūšiuoti priversti žydai darbuotojai ją išgelbėjo ir paslėpė, kad nebūtų sunaikinta. Po karo ją bažnyčioje nuo sovietų paslėpė lietuvis bibliotekininkas Antanas Ulpis. Ją surado tik 2017 m.“

Eiga: Leiskite moksleiviams klausytis ir skaityti tekstą kartu su Beba, pristatančia savo šeimos narius. Atkreipkite dėmesį, kad Beba turi dvejus senelius – tėvo tėvus ir motinos tėvus. Ji pradeda nuo motinos tėvų, po to aprašo tėvo tėvus, po to mamą ir tėtį ir pagaliau brolius ir sesę. Klausydamiesi mokiniai gali užrašyti po kelis žodžius, apibūdinančius kiekvieną Bebos šeimos narį. Aptarkite jų užrašus ir išspūdžius apie Bebos šeimą.

Aptarimas: Tai geras įvadas kultūroms palyginti. Paklauskite: „Kuo Bebos šeimos nariai panašūs į jūsų, o kuo skiriasi?“

Toliau klauskite mokinių, ar jie savo bendruomenėje ar kaimynystėje pažįsta žmonių, besiskiriančių nuo jų ir jų šeimų. Paprašykite susitelkti prie klausimo: „Ką jie turi bendra su jumis?“ Paašškinkite: „Pabrėždami tai, kas bendra tarp mūsų ir kitokių žmonių, galime išvengti išankstinių nuostatų“.

Išvadinė užduotis: Paprašykite, kad šią pirmąją dalį peržiūrėję mokiniai namuose užduotų šį klausimą: „Kas yra vyriausias gyvas mūsų šeimos narys?“ Paprašykite, kad mokiniai pakalbintų tą žmogų arba vieną iš tėvų, senelių ar vyresnių giminių ir atsineštų į pamoką pokalbio užrašus. Jie gali klausti: Ką prisimeni apie vaikystę ir mokyklą? Kokie buvo svarbiausi tavo vaikystėje patirti įvykiai? Kaip viskas pasikeitė? Ar tavo vaikystėje atsirado naujų technologijų (televizija, raketos ir Mėnulį, kompiuteriai, mobilieji telefonai, skaitmeniniai fotoaparatai, internetas ar pan.)? Kaip šie dalykai pakeitė tavo gyvenimą?

Arba

Paprašykite mokinių pakalbinti vieną seniausių giminių (tėvų, senelių, prosenelių ar senelių brolių ir seserų) ir užrašyti trumpą to asmens biografiją.

3 SKYRIUS

Bebos vaikystės vasaros

Užtruks: 20–30 minučių – žiūrint kiek laiko užtruks perskaityti kiekvieną tekstą ir aptarti grupių segregaciją pagal išpažįstamą religiją ar tautybę. Jei neturite daug laiko, paspauskite tik Druskininkus ir perskaitykite, kur Beba leido vasaras vaikystėje.

Formatas: Lenkijos XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigos – ketvirtojo dešimtmečio pradžios žemėlapis. Jame taškeliais pažymėtos populiariausios poilsiavietės.

Norėdami daugiau sužinoti apie kurortą, spauskite taškelį. Atsidarys tos vietovės aprašymas su nuotraukomis. Tada, jei mokiniai susidomės, galėsite atversti šaltinių medžiagą ir sužinoti daugiau.

Tema: Daugiau žinių apie Lenkijoje tarpukariu gyvenusių žydų ir nežydų gyvenimo būdą ir santykius. Su šiuo skyriumi susijęs klausimas jūsų klasei: **Koks jūsų požiūris į kitokius nei jūs ir jūsų šeima žmones jūsų mieste, rajone ar bendruomenėje?**

Šaltinių medžiaga: Didelis rinkinys nuotraukų ir kitų vaizdų – žmonės ilsisi kurortuose nuo trečiojo dešimtmečio vidurio ir pabaigos iki ketvirtojo dešimtmečio pabaigos, ir mokslinis straipsnis šia tema.

Eiga: Užduokite įžanginius klausimus, po to trumpai apžiūrėkite kiekvieną vietovę. Kai mokiniai ištyrinės jas visas, perskaitykite jiems žemiau pristatytą aptarimo tekstą. Šis skyrius stiprina skaitymo ieškant informacijos ir informacijos sėmimosi iš vaizdų įgūdžius. Beba savo vasaras vaikystėje leido arčiausiai Vilniaus esančiame kurorte. Toje skiltyje rasite ir animaciją, kurioje mažoji Beba daro kelis per vasaros atostogas pamėgtus dalykus. Daugeliu atvejų vienu paspaudimu pasieksite pakankamai informacijos aptarti, kaip galima aptikti išankstines nuostatas tiesiog pastebėjus, su kuo renkiesi draugauti.

Įžanga: „Kaip jūs leidžiate vasaras? Su kuo žaidžiate? Ar jūsų draugų religija ir rasė tokia pati kaip jūsų? Manome, kad daugelis Bebos draugų buvo žydų kilmės, nors ji pažinojo ir nežydų, nežydai buvo kai kurie jos kaimynai ir šeimos tarnaitė. Kokią išvadą galime iš to padaryti apie Bebos vaikystę ir gyvenamą vietą? Europoje XX a. trečiąjį dešimtmetį vokiečių kilmės žmonės laikė žydus ir daugumą slavų tautų menkesniais už save. Lenkija, kur Beba gyveno tuo metu, po Pirmojo pasaulinio karo buvo palyginti liberali. Ten labiau nei daugelyje kitų Europos šalių visuomenė buvo nevienalytė.

Aptarimas: Sužinoję, kaip dauguma žmonių leido vasaras tarpukario Lenkijoje, mokiniai turėtų suvokti, kad Vidurio ir Rytų Europos šalyse egzistavo socialinė ir religinė segregacija. Nors žydai Vilniuje gyveno daugiau nei 400 metų, daugelis jų taip ir nesiintegravo į lenkų visuomenę. Tačiau lenkai retkarčiais bendravo su žydais ir laikė juos pranašesniais už ukrainiečius ir lietuvius. Kaip manote, kodėl?

Daugelis drabužių, įrangos ir maisto prekių parduotuvių bei avalynės ir siuvimo dirbtuvių priklausė žydams. Daug krikščionių ir žydų kartu dirbo krikščionims ar žydams priklausančiose gamyklose. Pasiturintys ir vidurinės klasės krikščionys ir žydai dažnai lankė tas pačias operas ar koncertus, tačiau retai kartu leido laiką ar eidavo į restoranus. Ar mūsų bendruomenėje yra tokių išankstinių nuostatų pavyzdžių?

Pakankamai pinigų turinčios žydų šeimos įdarbindavo lenkus katalikus virėjais, tarnaitėmis ar auklėmis savo vaikams. Bebos tėvas buvo banko direktoriaus pavaduotojas ir dirbo tiek su krikščionimis, tiek su žydais. Vidurinės klasės žydai buvo labiau linkę susitikti ir bendrauti su lenkais katalikais nei su žydais ortodoksais. **Kodėl žydai buvo net mažiau linkę bendrauti su jų bendruomenei priklausančiais ortodoksais, nei su lenkais krikščionimis?**

Žydai ortodoksai laikėsi atskirai nuo neortodoksų dėl skirtingo gyvenimo būdo. Religingieji žydai turėjo savo mokyklas, jose dėstyta hebrajų kalba, jie valgė tik košerinį maistą ir turėjo skirtingų nuo neortodoksų

žydų papročių: pavyzdžiui, vyrai vengė spausti ranką moterims, moterys visada turėjo prisidengti plaukus. Ši išankstinė nuostata tebeegzistuoja šiandien. Pasiūlykite mokiniams susimąstyti: „Ar esate susidarę nepalankią nuomonę apie kitą žmonių grupę ar atskirus asmenis dėl to, iš kur jie kilę, kaip atrodo ar rengiasi, ar koks jų tikėjimas?“ **Ši tema gali būti jautri**, bet mokiniai turi suprasti, kad JAV ir daugelis kitų šalių yra imigrantų valstybės ir būtent todėl stiprios. Kiekvienas žmogus turi skirtingų visiems naudingų stiprybių, įgūdžių, idėjų ar žinių.

Išvadinė užduotis: Paprašykite mokinių parašyti kelias priežastis, kodėl išankstinės nuostatos yra blogai, ir kaip jie jaustųsi, jei bendraklasiai juos ignoruotų ar tyčiotųsi, neleistų kartu žaisti dėl to, kad jie kuo nors skiriasi. Taip pat galite jiems pasiūlyti paieškoti informacijos apie garsius JAV imigrantus, pavyzdžiui, Albert'ą Einstein'ą, Salman'ą Khan'ą, Oscar'ą de la Rentą, Henry'į Kissinger'į, Pablą Casals'ą, Yoyo Ma, Sergey'ų Brin'ą, Bob'ą Marley'ų, Carlos'ą Santana'ą, Glorią Estefan, Guillermo'ą del Toro'ą, Nikolą Teslą, Ayn Rand, Andrew Carnegie'į, Joseph'ą Pulitzer'į ir kitus, ir parašyti po trumpą pastraipą apie tai, iš kur jie kilę, kodėl imigravo, kuo pagarsėjo ir kokią naudą atnešė JAV ar amerikiečiams. Jei esate ne JAV, galite rasti žymių imigrantų (ar įžymybių iš jūsų visuomenėje nuo išankstinių nuostatų kenčiančios grupės) savo šalyje ir pasiūlyti mokiniams ištyrinėti juos.

4 SKYRIUS

Beba vyresnėse pradinės mokyklos klasėse

Užtruks: Nuo 20 minučių iki valandos, priklauso nuo aptarimo trukmės ir mokinių susidomėjimo daugeliu moksleivių darbo pavyzdžių.

Formatas: Vaizdai iš mokyklinių sąsiuvinų, priklausiusių 8–12 metų mokinėms skirtingose žydų mokyklose Lenkijoje XX a. trečiąjį ketvirtąjį dešimtmečius.

Tema: Bebos pradinis išsilavinimas.

Šaltinių medžiaga: Mokinių ir mokytojų nuotraukos iš įvairių religinių ir pasaulietinių žydų mokyklų, moksleivių rašiniai, mokyklų taisyklių sąrašai, klasės užduotys, moksleivių atlikta ir jiems mokyklose grota muzika, mokslinis straipsnis.

Eiga: Perskaitykite įžangą, po to paprašykite mokinių peržiūrėti šio skyriaus medžiagą. Aptarkite, kaip išankstinės nuostatos galėjo kilti iš to, kad žydų ir krikščionių kilmės vaikai lankė skirtingas mokyklas.

Įžanga: Paklauskite: „Kodėl skirtingų tikėjimų žmonėms gali būti sunku artimai bendrauti?“

Kaip mokyklos gali padėti sukurti visuomenės segregaciją?

Visoje Vidurio ir Rytų Europoje daugelis žydų vaikų namie kalbėjo jidiš. Šios kalbos žodyną sudaro vokiečių, aramėjų ir hebrajų kalbų žodžiai. Jidiš užrašoma hebrajų raidėmis. Joje sumaišytos skirtingos kalbos, panašiai kaip Rytų Afrikos suahelių ir įvairiose kreolų kalbose.

Visi lenkai namuose kalbėjo lenkiškai.

Lenkų bendrojo lavinimo ir bažnytinėse mokyklose buvo dėstoma tik lenkiškai. Daugelis Lenkijos žydų vaikų lankė žydų mokyklas.

- Ortodoksų žydų šeimų berniukai lankė religines mokyklas hebrajų kalba. Mokiniai ten mokėsi skaityti ir rašyti tik hebrajiškai. Po trečios klasės jie mokėsi tik Toros (pirmųjų penkių Biblijos knygu).
- Ortodoksės žydų mergaitės ir visi kiti žydų vaikai, net kilę iš nereliginų šeimų, galėjo lankyti įvairias kitas žydų mokyklas. Ten buvo dėstoma jidiš kalba, nes tai buvo didžiosios dalies žydų šeimų šnekamoji kalba. Pirmiausia vaikai mokėsi skaityti ir rašyti jidiš kalba ir įgijo pradinių aritmetikos žinių. Dalis kitų mokyklų pamažu perėjo prie dėstymo hebrajų kalba, nes priklausė sionistų judėjimui, o jo nariai laikėsi nuostatos, kad tarp žydų naudotina hebrajų kalba.
- Neturtingų šeimų vaikai greičiausiai lankė viešas lenkiškas mokyklas, nors kartais bendruomenė kartu padėdavo apmokėti kurio nors vaiko mokslus privačioje žydų mokykloje. Daugelis mokėsi iki trečios klasės, tuomet turėjo palikti mokyklą ir dirbti, kad padėtų išlaikyti šeimą.
- Nuo ketvirtos klasės žydų mokyklų mokiniams buvo dėstoma ir lenkų (valstybine kalba), ir jidiš, jie mokėsi visų dalykų: nuo literatūros ir matematikos iki geografijos ir tikslųjų mokslų.
- Vyresnėms žydų vidurinių mokyklų klasėms buvo dėstomos papildomos kalbos. Dažniausiai vokiečių ir rusų.

Aptarimas: „Jūsų peržiūrėti užrašai priklausė XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigos ir ketvirtojo dešimtmečio pradžios moksleiviams pažangiose žydų mokyklose; tokią lankė ir Beba. Palyginkite Bebos ir jos bendraklasių mokslus su jūsų pačių mokslais šiais laikais? Ką manote apie tai, kad daugeliui neturtingų žydų vaikų tekdavo išeiti iš mokyklos ir pradėti dirbti 8 ar 9 metų, išmokus tik paprastos aritmetikos ir skaitymo bei rašymo pradmenų?“

„Kokia kalba ar kalbomis jūs kalbate? Kokių kalbų mokotės mokykloje? Kaip pasikeitė mokykla per pastarąjį šimtmetį? Kodėl? Iš visuomenės vidurinės klasės kilę mokiniai, kaip Beba ir jos draugai, mokėsi skaityti, rašyti ir kalbėti jidiš, lenkų ir trečia kalba. Kaip galėjo paveikti skurstančius žydus nemokėjimas gerai kalbėti ar skaityti lenkiškai? Kaip galėjo paveikti Bebos santykius su nežydais kaimynais jos gebėjimas kalbėti ir rašyti lenkiškai, rusiškai ir jidiš kalba?“ Pastebėkite: daugelis jidiš kalbos žodžių yra tie patys ar panašūs į vokiškus. Galbūt todėl Bebai vėliau buvo lengviau išmokti vokiečių kalbos.

5 SKYRIUS

Trimatė animuota kelionė po Vilniaus žemėlapi su Bebos pažintų žmonių ir vietų nuotraukomis

Užtruks: 30–60 minučių.

Formatas: Interaktyvus Vilniaus žemėlapis. Mokiniai gali pereiti šešiais ketvirtojo dešimtmečio Vilniaus rajonais, kur gyveno, dirbo ir žaidė dauguma žydų.

Tema: Kaip naudotis žemėlapiu. Kaip žemėlapiai suteikia informacijos apie vietos istoriją, svarbą ir santykius su aplinka. Kaip naudojantis žemėlapiu atsekti miesto augimą ir istoriją. Pasinaudokite žemėlapiais, kad padėtumėte mokiniams pamąstyti, ką galima rasti daugumos senų miestų centre, o ką – pakraščiuose. **(Pastebėkite: *seniausios miesto dalys dažniausiai būna centre, tuo tarpu parkai, pramonės zonos ir priemiesčiai būna nutolę nuo centro.*)** Mokiniai gali pasinaudoti šia virtualia ekskursija, kad įvertintų, kas Vilniuje gyveno ir dirbo.

(Pastaba: Dauguma Vilniaus žydų gyveno ir dirbo integruotose katalikų, protestantų ir žydų bendruomenėse. Tik itin ortodoksiški žydai gyveno atskirai.)

Šaltinių medžiaga: Vilniaus centro ir žmonių nuotraukos, gatvių scenų vaizdo įrašai, daiktai, muzika ir mokslinis straipsnelis.

Eiga: Perskaitykite įžangą. Po to pakvieskite mokinius išsirinkti ketvirtojo dešimtmečio Vilniaus vietas ir jas „aplankyti“. Paprašykite įdėmiai žiūrėti ir bandyti atskirti, ar matomi asmenys žydai, ar krikščionys. Pasiūlykite paspausti kiekvienoje scenoje matomus raudonus taškus. Atsidarę langai leis pamatyti, kas buvo mokyklų ir kitų pastatų viduje. Paklauskite: „Kuo trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių Vilnius panašus į jūsų miestą? Kuo skiriasi?“

Įžanga: Šis skyrius parodys mokiniams, koks buvo Vilnius, kai Beba jame augo XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje ir ketvirtojo pradžioje. Krikščionys ir nereliginiai žydai gyveno ir dirbo bendruose gyvenamuose ir komerciniuose rajonuose. Kadangi Bebos tėvai buvo vidurinės klasės neortodoksai, jie gyveno integruotame rajone. Išties, dauguma tokios padėties žydų Vilniuje gyveno religiniu atžvilgiu integruotuose daugiabučiuose ir rajonuose. Daugelis parduotuvių Vilniuje, kur apsipirkdavo visi, priklausė žydams. Krikščionys ir nereliginiai vidurinės klasės žydai lankė tuos pačius kultūrinius renginius, nuo filmų iki operų ir koncertų, ėjo į kultūros centrus, muziejus ir parkus. Daug krikščionių ir žydų kartu dirbo krikščionis ar žydams priklausančiose gamyklose.

O žydai ortodoksai nebendravo su krikščionimis. Jie Vilniuje gyveno atskiruose daugiabučiuose arti košerinių mėsinių ir kitų ortodoksų žydų laikomų parduotuvių. Labiausiai religingi Lenkijos žydai dažniausiai rinkosi gyventi segreguotuose miesteliuose, o ne didmiesčiuose.

Pastaba prieš spaudžiant žemėlapi: Dauguma vyrų, tiek turtingų, tiek skurstančių, tuo laikotarpiu nešiojo skrybėles ir kostiumus. Dauguma moterų vilkėjo sukneles su skrybėlaitėmis ar šalikėliais, lauke – paltus ar striukes ilgomis rankovėmis, išskyrus šiltą vasarą. Ortodoksės žydų moterys dėl religinių priežasčių ištekęjusios trumpai apsikirpdavo, bet dengė galvas šalikais ar perukais. Dauguma ortodoksų žydų vyrų nešiojo barzdas, o dauguma neortodoksų skutosi. Dalis krikščionių vyrų barzdas palikdavo, kiti nusiskusdavo. Kitaip tariant, dažniausiai nebuvo įmanoma pagal išvaizdą nustatyti, kokį tikėjimą išpažįsta žmogus.

Išvadinė užduotis: Tegul mokiniai po vieną ar grupėmis paruošia savo rajono ar net miesto žemėlapi su trumpais tekstais, nurodančiais svarbiausias vietas. Jei jie turi išmaniuosius telefonus, gali jais naudotis.

Paklauskite: ar dauguma jūsų bendruomenėse gyvenančių žmonių tos pačios tautybės arba religijos? Ar jūsų

bendruomenėje arba mieste gyvena daug skirtingų žmonių? Ar galite pagal išvaizdą nuspėti, kiek uždirba viena ar kita šeima? Ar galite pagal išvaizdą nusakyti žmogaus gimimo vietą ar religiją? Kas įtakoja žmonių gyvenamos vietos pasirinkimą jūsų mieste? Ar jums tai svarbu? Ar tai įtakoja jūsų draugų pasirinkimą?

Tikslas: nustatyti, ar jūsų mokiniai dėl kokių nors priežasčių rodo išankstinį nusistatymą prieš tam tikrą grupę. **Aptarimas:** JAV ir daugelis kitų šalių yra imigrantų valstybės, ir prieš įstatymą visi yra lygūs! Tai bus svarbu toliau nagrinėjant parodą.

6 SKYRIUS

Paauglystėje Beba vieną vasarą dirbo jaunesniąja vadove Bundo stovykloje

Užtruks: 30 minučių (su aptarimu).

Formatas: Komiksai apie šešias skirtingas vasaros stovyklas. Paspaudę ant kiekvieno komikso, jį padidinsite. Po juo rasite daugiau informacijos apie stovyklą ir jos dalyvius.

Tema: Kaip tęsėsi gyvenimas Lenkijoje po Pirmojo pasaulinio karo. Prieš Vokietijai užpuolant Lenkiją, įvyko pokytis: paplito naujos idėjos, tarp jų socializmas, teigiantis, kad visi žmonės lygūs, ir visais jais rūpintis turi padėti valdžia. Net dalis žydų pamažu ėmė integruotis į lenkų vidurinės klasės visuomenę, nors tik liberalių lenkų aplinkoje. Šis pokytis akivaizdus, pažvelgus į tarpukario Lenkijos vasaros stovyklas. Vasarą daugelis žydų ir neżydų vaikų važiavo į stovyklas. Tai, kad vaikai važiavo į skirtingas stovyklas, atspindi politinių ir visuomeninių pažiūrų įvairovę krikščionių ir žydų Lenkijoje ketvirtojo dešimtmečio pradžioje.

Šaltinių medžiaga: Nuotraukos, vaizdo įrašai, laišakai ir lankstinukai, muzika ir mokslinis straipsnis.

Eiga: Prieš paspausdami kiekvieną komiksą, jį perskaitydami ir aptardami, perskaitykite įžangą žemiau. Tuomet paprašykite, kad mokiniai skaitytų komiksus po vieną ir bandytų atspėti, ar tai Bundo, CENTOS, „Jehudijos“, mokytojų seminarijos ar kitokia stovykla, o po to nuspręstų, į kurią stovyklą važiavo Beba. Jei mokiniams įdomu, tegul paspaudžia ir perskaito papildomą informaciją. Rasite daug stovyklų nuotraukų. Tikėtina, kad politinės temos jūsų mokinių nesudomins. Tačiau faktas, kad viena stovykla buvo integruota religijos atžvilgiu ir nemokama žydų ir neżydų vargšams našlaičiams, buvo retenybė to meto Europoje.

Įžanga: „XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje ir ketvirtojo pradžioje Lenkijoje buvo daug skirtingų vasaros stovyklų. Jų įvairovė atspindi to meto Vilniuje ir jo apylinkėse gyvenusių žydų ir neżydų kultūrą ir vertybes.

Pastaba: *Europoje vyko daug pokyčių. Vokietijoje buvo baisi infliacija, kilo riaušės. Pinigai visiškai neteko vertės. Pavyzdžiui, vienam duonos kepalui nupirkti būtų prirėikę dvidešimties kilogramų banknotų po vieną dolerį. Tačiau naujoje po karo įsteigtoje Lenkijos Respublikoje gyvenimas tęsėsi, tarsi infliacija ir Hitlerio įsigalėjimas Vokietijoje jokios įtakos nedarytų.* „Būdama paauglė, Beba dirbo jaunesniąja vadove Bundo stovykloje pašlijusios sveikatos vaikams“. **Pastaba:** *Bundas buvo XIX a. pabaigoje įkurta socialistinė organizacija.* „**Bundo stovyklose** stovyklautojai turėjo patys pasistatyti palapines ir gerinti aplinką. Tai skyrėsi nuo daugelio kitų stovyklų. Kita stovykla priklausė žydų organizacijai CENTOS, ji laikė vaikų namus skurstantiems žydų ir neżydų

kilmės našlaičiams. **CENTOS vasaros stovyklos** buvo nemokamos žydų ir krikščionių našlaičiams ir itin skurstančių žydų ir krikščionių šeimų vaikams. CENTOS stovyklose berniukai ir mergaitės kartu leido dienas, dalyvavo įvairioje veikloje, sportavo ir valgė. Ortodoksų žydų vaikai važiavo ne į Bundo ir CENTOS stovyklas, o į ortodoksų stovyklas, pavyzdžiui, „**Jehudija**“. Ten berniukai ir mergaitės stovyklavo visiškai atskirai. Nereligingų ar ne itin religingų žydų šeimos niekada savo vaikų neleido į ortodoksų stovyklas.

Išvadinė užduotis: Pasiūlykite mokiniam nupiešti mažą komiksą apie tai, kaip jie leidžia vasaras. Pasirūpinkite, kad jų komiksai atspindėtų šį tą iš jų vertybių, pavyzdžiui, kaip svarbu leisti atostogas su draugais ar šeima, kad vasarą galima susipažinti su įvairiais žmonėmis, aplankyti naujas vietas, pabūti gamtoje ar pan.

7 SKYRIUS

Pasaulyje stiprėja antisemitizmas

Užtruks: Nuo 20 minučių iki valandos.

Formatas: Didelis pasaulio gaublys, jį mokiniai gali sukurti ir spausti jame esančius raudonus taškus, kad sužinotų, kaip XX a. trečiąjį ketvirtąjį dešimtmečius tos šalies žydus veikė antisemitizmas. Rasite vaizdų ir papildomų tekstų (žr. Šaltinių medžiaga).

Tema: Augantis antisemitizmas ir kaip jis neleido žydams pasitraukti iš Europos į saugesnius kraštus.

Šaltinių medžiaga: Nuotraukos, vaizdo įrašai, spausdinti dokumentai, laiškai (tarp jų Bebos laiškas dėdei į Niujorką anglų ir jidiš kalbomis), mokslinis straipsnis.

Eiga: Perskaitytą įžangą, leiskite mokiniam pasukti gaublį ir paieškoti šalies, kur žydus būtų noriai priėmę. Pabaikite pokalbį apie išankstines nuostatas ir tai, kaip šiandien elgiamasi su siekiančiais prieglobsčio.

Įžanga: Kai Beba mokėsi vyresnėse klasėse, pasaulis pasikeitė. Prasidėjo ekonominė krizė. Daug žmonių neteko darbo. Dėl to visų gyvenimas tapo sunkesnis, o polinkis dėl visų problemų kaltinti žydus paūmėjo. 1933 m. antisemitizmas jau augo ne tik Lenkijoje, bet ir daugelyje kitų pasaulio šalių. Ką reiškia antisemitizmas?

Tegul mokiniai pasuka gaublį ir pamėgina rasti šalį, įsileidusią iš Europos bėgti bandančius žydus.

Aptarimas: Paklauskite: Kas yra išankstinė nuostata? Kokių išankstinių nuostatų turite jūs? Kodėl mes taikome žmonėms stereotipus? Ar norėtumėte, kad kas stereotipiškai įvertintų jus? Ar prisimenate atvejį, kai patys kam pritaikėte stereotipą?

Paklauskite: Kodėl net šiandien yra valstybių, griežtai **ribojančių ar panaikinančių prieglobsčio ieškotojų teisę imigruoti**, pavyzdžiui, rohinjų musulmonų iš Mianmaro, berniukų iš Sudano, bandančių netapti prievarta vaikais-kareiviais, ar hondūriečių, ieškančių JAV saugaus prieglobsčio nuo grupuočių grasinimo ir žudynių?

Taip pat galite paprašyti, kad mokiniai **parašytų** kelias pastraipas apie jausmus, patirtus dėl kokio nors įvykio mokykloje ar mieste, kai asmuo ar grupė buvo išskirti ar įskaudinti tik dėl to, kad buvo kitokie: priklausė kitai rasei ar religijai, kalbėjo kita kalba, kitaip rengėsi, turėjo neįprastą šukuoseną, kitką valgė per pietų pertrauką ar pan. **Aptarkite**, kaip galėjo jaustis auka.

Išvadinė užduotis: Aptarkite, kaip tam tikros valstybės ar žmonės, gal net jūsų bendruomenėje, apkalba, puola, kaltina ar atsisako būti arti žmogaus ar grupės, nuo jų kuo nors besiskiriančių.

8 SKYRIUS

Antrasis pasaulinis karas ir Holokaustas

Pastaba: Ši tema sudėtinga. Peržiūrėkite visas keturias dalis prieš rodydami klasei! Kad mokiniai netyčia nepaspaustų jiems netinkamų vaizdų ar informacijos, patariame jums pasinaudoti išmaniaja lenta ar projektoriumi ir šį skyrių parodyti visai klasei kartu. Taip galėsite kontroliuoti, ką mato ir ko nemato mokiniai. Jei klasėje yra jaunesnio amžiaus ar jautrių vaikų, geriausia pasinaudoti tik ekrane parodytais tekstais ir vaizdais. Dalis vaizdo įrašų gali būti netinkami jūsų mokiniams! Peržiūrėkite juos visus prieš rodydami klasei!

Holokaustas pradinukams gali būti sunki tema. Šiame skyriuje yra mažiems vaikams netinkamų temų, vaizdų ir tekstų. Būtinai peržvelkite visą skyrių prieš rodydami mokiniams. Keliose šio vadovo vietose mes jums siūlome paspausti mygtuką ir peržiūrėti daugiau medžiagos ar informacijos. Pagaliau, prieš rodant šį skyrių mokiniams, galbūt verta nusiųsti žinutę tėvams ir pranešti, apie ką bus pamoka.

Užtruks: 2–4 pamokas, žiūrint kiek laiko norėsite skirti šiai temai.

Formatas: Šis skyrius padalintas į keturias dalis – 1940, 1941, 1941–1945 ir 1945 metus. Geriausia dėstyti kiekvieną dalį atskirai. Kiekvienoje dalyje yra tekstų ir vaizdo įrašų iš Bebos liudijimo 1984 m. Kalifornijos universiteto Los Andžele kartu su JAV Holokausto atminimo muziejumi Holokausto liudijimų projektui. Pasak Bebos vaikų, tai buvo vienas iš nedaugelio kartų, kai ji viešai kalbėjo apie tai, ką patyrė ir kaip sugebėjo išgyventi Holokaustą.

Originalus vaizdo įrašas labai ilgas. Dauguma ištraukų čia yra tik poros minučių ilgio. Tekstas smulkiomis raidėmis yra adaptuota Bebos liudijimo transkripcija. Jis paskirstytas po visas keturias dalis ir atpasakoja visą jos gyvenimo ir išgyvenimo istoriją. Yra ir istorinių vaizdų bei papildomų tekstų, dalį jų reikia paspausti, norint atidaryti ir peržiūrėti. **Daugelis papildomų tekstų netinka mažamečiams. Visą paslėptą informaciją galite peržiūrėti paspaudę arba „i“ mygtuką, arba šaltinių medžiagos mygtuką dešinėje. Šiuos sunkius tekstus ir vaizdus atidaryti turite tik jūs!**

Tema: Bebos gyvenimas per Antrąjį pasaulinį karą ir ką jai teko daryti, kad išgyventų. Skyrius padalintas į keturias dalis: **Antrasis pasaulinis karas prieš vokiečiams okupuojant Vilnių – Nacių vokiečių okupacija Vilniuje – Gyvenimas ir išlikimas koncentracijos stovyklose – Bebos paskutinis pabėgimas ir Antrojo pasaulinio karo pabaiga.**

Šaltinių medžiaga: Rodykite tik trumposios versijos medžiagą. Kitoje gali būti jauniems mokiniams sunkių ar netinkamų vaizdų ir informacijos.

Šaltinių medžiagą sudaro vaikų ir suaugusių kalinių koncentracijos stovyklose nuotraukos (atsargiai, vienoje yra lavonų), dokumentai, Bebos ir jos šeimos laišakai ir atvirukai Lazariui Epšteinui į Niujorką, tapatybės kortelės, mokslinis straipsnis ir žydui išduota Japonijos viza. (Kitaip nei vokiečiai, rusai, lenkai, prancūzai, ispanai ir daugelis kitų tautų, japonai per Antrąjį pasaulinį karą visiškai nebuvo nusistatę prieš žydus.)

Eiga: Prieš atversdami šį skyrių, perskaitykite mokiniams įžangą. Jei turite Europos žemėlapi, parodykite jame Antrojo pasaulinio karo pradžioje dalyvavusias valstybes: Angliją, Prancūziją ir Lenkiją prieš didžiąją Vokietiją (Vokietiją, Reino kraštą, Austriją ir Čekoslovakiją), SSRS ir Italiją.

Kiekvieną iš keturių skyriaus dalių pradėkite skaitydami įžangą, po to prasukdami dalį iki nurodytų skilčių. Skaitykite ir žiūrėkite ištraukas iš Bebos pasakojimo apie jos išgyvenimus. Po kiekvienu vaizdo įrašu surašytas tekstas, nes Bebos kalbą ne visada lengva suprasti. Skaitymo metu darykite pertraukas ir aptarkite.

Įžanga: Išankstinės nuostatos ir keršto troškimas gali turėti siaubingas pasekmes.

Jei galite, paruoškite Europos žemėlapi ir rodykite jame valstybes, skaitydami šią citatą. „1914 m. Vokietija pradėjo Pirmąjį pasaulinį karą. Iki jo pabaigos 1918 m. mirė ar buvo sužeisti daugiau nei 40 milijonų žmonių. Pergalingi sąjungininkai (tarp jų Anglija, Prancūzija ir JAV) norėjo priversti Vokietiją atpirkti tai, ką ji padarė. Dėl to žlugo visa Vokietijos ekonomika. Vokiečių pinigai neteko vertės – duonos kepalas kainavo pilną karutį banknotų. Vokiečiai badavo.

Taigi 1933 m. nacių partijos vadas Adolfas Hitleris buvo paskirtas Vokietijos kancleriu. Naciai dėl visų Vokietijos bėdų kaltino žydus. Hitlerio vadovaujama nacių vyriausybė išvystė galingą karo mašiną, tuo pačiu sukurdami daugybę darbo vietų. Žmonės vėl galėjo įpirkti maistą. Tuomet 1936 m. Vokietija ėmė veržtis į kitas šalis. Pirmiausia Hitleris užėmė Vokietijos po Pirmojo pasaulinio karo prarastą Reino kraštą. 1940 m. Vokietija jau buvo užvaldžiusi ne tik Reiną, bet ir Austriją bei Čekoslovakiją. Tuomet, 1940 m. vasarą, Vokietija taip pat įsiveržė į Lenkiją ir taip pradėjo Antrąjį pasaulinį karą.

Ši istorija apie tai, kaip žydė paauglė iš Vilniaus Beba sugebėjo išgyventi Antrąjį pasaulinį karą ir nacių bandymus išžudyti visus žydus. Įvyko siaubingų dalykų, bet Bebos ryžtas nepasiduoti, nepaisant šeimos netekties, alinančio darbo, baisaus šalčio, maisto stokos ir daugybės kraupių matytų ir priverstinai darytų dalykų, padėjo jai išlikti. Beba gyvą išsaugojo sėkmė, gausybė jos ir kitų žmonių drąsių ir kilnių poelgių, taip pat visiškai jai nepavaldūs įvykiai“.

I dalis – 1940 m. – Nauja valstybė ir audringi įvykiai, bet gyvenimas tęsiasi – Ši dalis aprašo paskutinius Bebos metus mokykloje, augančias antižydiškas nuotaikas Lenkijoje, Lietuvos valstybės sukūrimą (Vilna tapo Vilniumi), sovietų okupaciją Vilniuje ir Bebos tėvo nenusisėkusius bandymus bėgti iš šalies. **Vaizdo įrašas** – Beba pradeda pasakoti apie tuos laikus.

II dalis – 1941 m. – Jie atvyksta ir atneša baimę ir kančią – Ši dalis prasideda nuo Vokietijos invazijos į Vilnių ir baisių to pasekmių. – **I vaizdo įrašas** pasakoja, kad Bebos šeima nebandė pabėgti: nemanė, kad tai ilgai tęsis. Vokiečiai įvedė antižydiškus įstatymus – visi žydai turėjo segėti geltonas žvaigždes, kad būtų

akivaizdu, jog jie žydai. Po to visus Vilniaus žydus suvarė į du getus. Gyvenimas gete. Išsilgusi šeimos Beba grįžta į Vilniaus getą ir sužino, kad visa jos šeima žuvusi. **II vaizdo įrašas** aprašo Bebos gyvenimą gete: kaip jai pirma teko dirbti darže, po to gestape kambarių valytoja ir dar blogiau, kaip ji dalyvavo žydų pasipriešinime. **Sustabdykite įrašą, kai Beba pradeda kalbėti apie lietuvių būrį 3:10 filmo minutę, nes šioje dalyje yra jūsų mokiniams netinkamos medžiagos.** Dalį užbaigia informacija apie gyvenimą gete ir žydų pasipriešinimą. Joje yra kelios Bebos liudijimo perrašos, nuotraukos, žvaigždžių, kurias turėjo segėti žydai, vaizdai, geto žemėlapiai ir kiti dokumentai.

III dalis – 1941–1945 – Koncentracijos stovyklos – Ši dalis labai sunki, nes joje aprašomas Bebos gyvenimas ir tai, ką teko daryti vardan išlikimo, keliose vokiečių priverstinio darbo stovyklose. – **I vaizdo įrašas** apie Bebos atvykimą į Kaizervaldą ir kelias pirmas valandas ten. **II vaizdo įrašas** skirtas Bebos darbui gamykloje netoli Rygos ir bendravimui su kitais darbininkais. **III vaizdo įrašas** pasakoja, kaip Beba pabėgo į tualetą ir buvo už tai sumušta. **Šie vaizdo įrašai jūsų mokiniams gali būti per sunkūs.**

IV dalis – 1945 m. – Pabaiga (ar tikrai?) – Kaip Beba pabėgo ir kas jai nutiko, kaip ji atsidūrė Švedijoje. **I vaizdo įrašas** aprašo, kaip vokiečiai visus kalinius įsodino į valtis ir paliko vienus, kad juos susprogdintų Sąjungininkai arba nacių prie valčių pritvirtinti sprogmenys, ir kaip Beba tai išgyveno. **II vaizdo įrašas** pasakoja, kaip Beba pabėgo į mišką ir nebegalėjo paeiti nuo ligos, kaip pagaliau ją išgelbėjo, ir kodėl ji tapo pabėgėle Švedijoje.

Išvadinė užduotis: Aptarkite, kaip visa tai galėjo atsitikti. Įsitikinkite, kad mokiniai supranta, jog Beba buvo viena iš nedaugelio žydų, kuriems pasisekė išgyventi karą. Priklausomai nuo klasės būdo ir lygio, galite pasakyti, kad išankstinės nuostatos lėmė 6 000 000 žydų ir nenustatytų skaičių romų bei neįgaliųjų žūtį. Paklauskite, ar mokiniai gali suprasti, kodėl neturėtų būti išankstinių nuostatų ir stereotipų.

9 SKYRIUS

Bebos bandymai imigruoti į JAV

Užtruks: Nuo 15 minučių iki valandos kartu su aptarimu

Formatas: Šis skyrius pateikiamas klausimų žaidimo forma. Mokiniai kartu ar po vieną gali bandyti padėti Bebai patekti į JAV. Tam jie turės teisingai atkartoti procesą, kurį Beba patyrė mėgindama imigruoti į JAV kaip prieglobsčio ieškotoja po Antrojo pasaulinio karo. Bet kokia dokumento pildymo klaida privers juos kartoti tą proceso dalį. Patyrę Bebos išgyventą procesą, mokiniai galės suvokti, kiek kliūčių laukia šiandien į JAV patekti norinčių imigrantų. Gali būti, kad tai pasirodys sunkiau nei jie tikėtis. Skyrių užbaigia klausimas: ar šiandien Bebos šansai imigruoti būtų tokie patys?

Tema: Bebos pastangos imigruoti į JAV po Antrojo pasaulinio karo ir Holokaustą išgyvenusiujų patirti sunkumai siekiant prieglobsčio JAV. Nors Jungtinių Valstijų vyriausybės atstovai žinojo, ką šie žmonės išgyveno, vis dėlto labai apsunkino jiems imigracijos procesą.

Paskutinė skiltis leis mokiniams pasikalbėti apie prieglobsčio ieškotojų imigraciją į JAV šiais laikais. Joje skamba sunkus klausimas: kodėl imigracijos įstatymai trukdo, o ne padeda patekti į JAV ieškantiesiems prieglobsčio?

Šaltinių medžiaga: nuotraukos ir mokslinis straipsnis.

Įžanga: „Šiame skyriuje susipažinsime su procesu, kurį teko pereiti Bebai, kad gautų vizą imigruoti į JAV po Antrojo pasaulinio karo. Mažiausia klaidelė pildant klausimyną priversdavo ją sustoti ir kartoti tą proceso etapą. Šiandien imigrantai, norintys važiuoti į JAV, patiria daug didesnių sunkumų nei Beba.“

Eiga: Jei įmanoma, leiskite mokiniams savarankiškai išbandyti procesą savo kompiuteriuose. Jei skubės, gali suklysti, tad teks, kaip teko Bebai, viską pradėti nuo pradžių. Tai neturėtų užimti daug laiko, bet turėtų pasitarnauti turiningam pokalbiui apie tai, kodėl imigrantų tautos vyriausybė kelia tiek kliūčių imigracijos procesui.

1. Kodėl šiais laikais žmonės nori išvykti iš gimtosios šalies?
2. Koks tikrasis šiuolaikinių JAV imigracijos įstatymų tikslas?
3. Kas vyksta daugelyje Europos, Vidurio Rytų, dalies Afrikos ir Pietų Amerikos valstybių, kad į neviltingai įvairių žmonių pasiryžta rizikuoti gyvybe, bandydami imigruoti svetur?

Išsadinė užduotis: Paprašykite mokinių sudaryti sąrašą, parašyti pastraipą ar trumpą rašinėlį tema „Kaip imigrantai gali būti naudingi valstybei?“ arba „Kodėl žmogus gali būti pasiruošęs rizikuoti gyvybe, kad imigruotų į kitą šalį?“

10 SKYRIUS

Bebos gyvenimas JAV – kas yra „amerikietiška svajonė“?

Užtruks: Nuo 15 minučių iki vienos pamokos

Formatas: Tekstai, vaizdai ir vaizdo įrašai, kuriuose Beba aprašo savo gyvenimą Kalifornijoje, kaip ji skyrė savo gyvenimą JAV padėti kitiems, ko gailėjosi ir kokie klausimai jai toliau nedavė ramybės. Gyvenimo „o kas, jei“. Čia yra jos anūko eilėraštis, laiškas, jos šeimos ir žmonių, kuriems ji padėjo pritapti Amerikoje, nuotraukos.

Tema: Imigrantų patiriami sunkumai atvykus į JAV. Kaip viena šeima įgyvendino savo „amerikietišką svajonę“.

Šaltinių medžiaga: Bebos vyro, vaikų, dėdės ir draugų, taip pat iš Sovietų Sąjungos ištrūkti ir į JAV atvykti sugebėjusių žydų nuotraukos. Beba padėjo daugybei tokių imigrantų prisitaikyti prie naujo gyvenimo. Taip pat čia yra mokslinis straipsnelis, plakatai, reklamos ir knygos „Der lamed-vovnik“ apie 36 altruistiškai kitiems padedančius teisuolius viršelis. Daugybė nežydų buvo pagerbti už tai, kad rizikavo gyvybe padėdami gelbėti žydus prieš Antrąjį pasaulinį karą ir per jį. Nemažai jų aprašyta čia: https://lt.wikipedia.org/wiki/Pasaulio_tautų_tesuolis. Apie vieno jų istoriją pasakoja filmas „Šindlerio sąrašas“.

Eiga: Pradėkite nuo įžangos, po to perverskite tekstus ir pažiūrėkite įterptus vaizdo įrašus. Perskaitykite Bebos anūko eilėraščių ir pabaigai aptarkite: „Kaip manote, kodėl Beba retai norėjo kalbėtis su šeima apie gyvenimą Vilniuje prieš karą?“ ir „Kodėl Beba pagaliau sutiko būti nufilmuota ir papasakoti apie gyvenimą karo metais bei išlikimą? Kokie „o kas, jei“ klausimai kamavo Bebą?“

Ižanga: Kai Beba pagaliau atvyko į JAV, ją priėmė dėdė su šeima. Pradžioje jai buvo sunku prisiderinti prie gyvenimo Niujorke. Vilniuje, kur ji augo, laisvai vaikščiojo miesto centre net vaikystėje. O dabar staiga atsidūrė greito tempo, purviname, triukšmingame didmiestyje su miniomis žmonių, besielgiančių kitaip nei ji. Karo patyrimai jai paliko daug randų. Bebai prireikė daugybės pastangų išmokti anglų kalbą (jai jau ketvirtą kalbą), susirasti darbą ir pamažu priprasti prie šios svetimos vietos. Ji sutiko ir įsimylėjo Eliją Li Leventalį – jauną žydą, kurio šeima prieš karą pabėgo iš Europos ir apsigyveno Meksiko mieste. Galų gale jie susituokė ir persikraustė į Kaliforniją, čia Li baigė chemijos inžinerijos mokslus. Beba irgi baigė studijas. Kalifornijoje jiedu sukūrė šeimą, taip įgyvendindami „amerikietiškąją svajonę“. Vėliau Beba padėjo kitiems iš Sovietų Sąjungos pabėgusiems žydams priprasti prie gyvenimo JAV.

Išvadinė užduotis: Jūsų mokiniai gali panorėti ištyrinėti ir galbūt net aprašyti vieną iš teisuolių. Tai buvo įvairiausi žmonės, įvykdę skirtingus drąsius poelgius (žr. nuorodą aukščiau).

Arba paklauskite mokinių: „Ar manote, kad Beba pagaliau buvo laiminga? Kodėl? Ar jums atrodo, kad ji ir jos šeima įgyvendino amerikietiškąją svajonę? Kodėl?“